

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЖУРНАЛІСТА В КОНТЕКСТІ НОРМ ЕТИКИ. ЕТИКА ФРІЛАНСУ

Підготувала Рудь Дар'я

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЖУРНАЛІСТА В КОНТЕКСТІ НОРМ ЕТИКИ

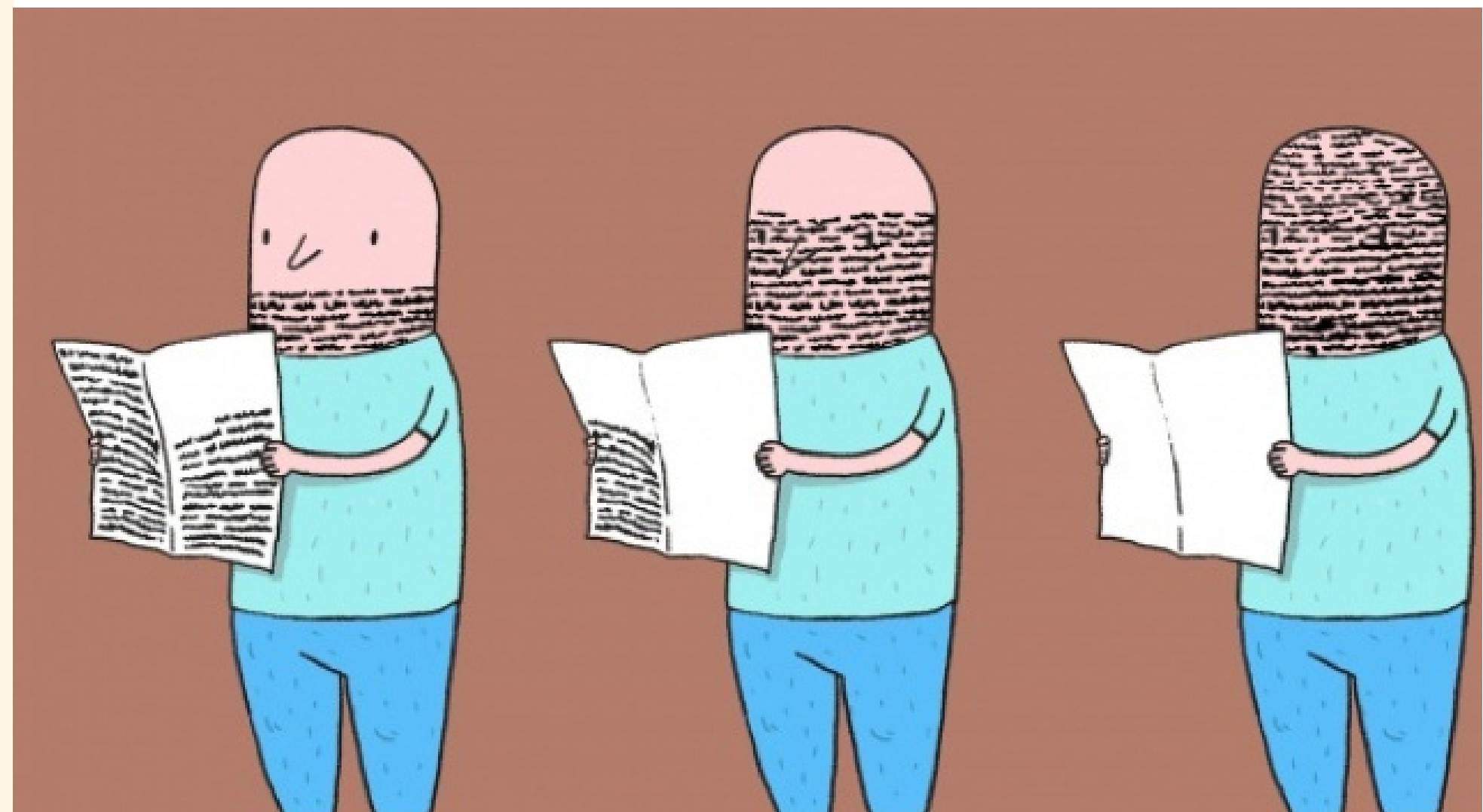
У багатьох країнах вважається, що журналіст це людина, яка заробляє на життя діяльністю зі збирання, опрацювання та поширення масової інформації. Журналіст має чимало прав, проте в нього є й обов'язки перед суспільством, самим собою, власником мас-медіа тощо.

Головне завдання журналіста – задоволення інформаційних потреб аудиторії.

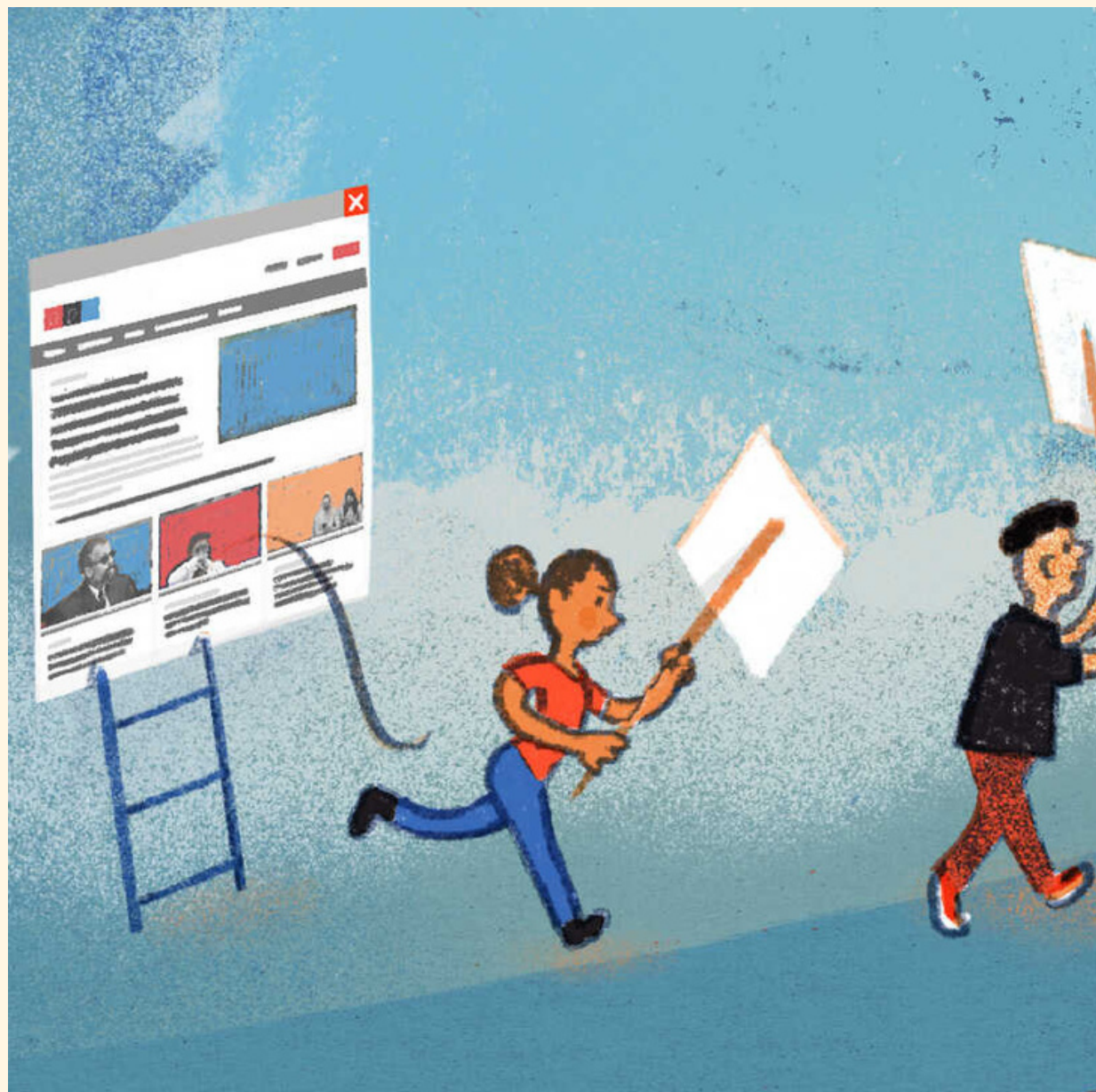
Журналіст надає інформацію для споживання її аудиторією. При цьому він повинен уникати ангажованості. Заангажований журналіст подає викривлену інформацію. На жаль, чимало медіа дають політично або економічно ангажовану інформацію, у якій за старими традиціями радянської пропаганди світ поділений навпіл: на правих і неправих, гарних і поганих. Ця ангажованість призвела до того, що більшість читачів, глядачів, слухачів, вмикаючи телевізор або радіоприймач, розгортаючи газету, знають наперед, за кого агітуватиме те чи інше мас-медіа, а кого ганитиме. Звісно, це не має нічого спільного з традиціями якісної журналістики. Журналісти таких мас-медіа брутально нехтують принципом збалансованості інформації, вони не намагаються розглянути інформацію зусібіч, натомість прагнуть бути свого роду інформаційними суддями, які вирішують: хто правий, а хто винуватий чиї погляди аудиторія має знати, а чиї не варто.

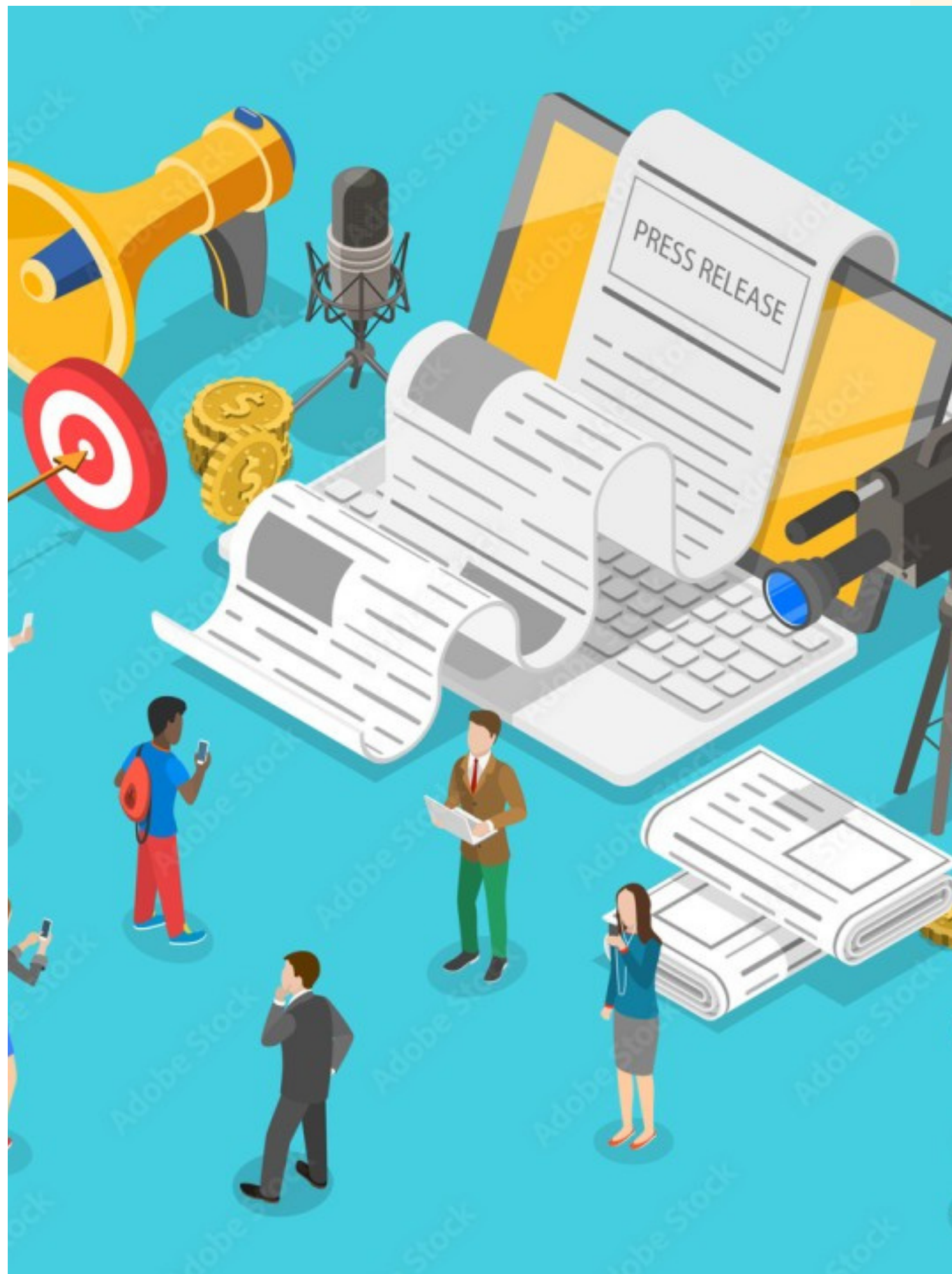
Ще існує прихована ангажованість, тобто журналіст надає слово представникам різних політичних сил, але через добір опонентів або ангажовані питання, розставляння акцентів одна сторона отримує привілеї, а іншій не дають нормально висловитися.

На жаль, маніпулювання інформацією на користь замовника стало звичним явищем в українських мас-медіа. Журналіст повинен надавати аудиторії інформаційні послуги, однак при цьому не вдаватися до маніпуляцій, не намагатися нав'язати певні погляди. Адже обов'язок журналіста перед аудиторією полягає у всебічному її інформуванні про реальні події та явища.

Журналіст не повинен надавати переваги жодним ідеологічним, політичним, економічним, релігійним чи іншим поглядам. Його інформація має бути безсторонньою, ретроспективною. Навіть в аналітичних чи художньо-публіцистичних матеріалах, де журналіст має право висловлювати власні погляди, він не повинен пропагувати певні погляди чи певні сили. Ясна річ, винятком є ситуація, коли матеріали подаються під рубрикою «Реклама» або журналіст працює в партійному виданні.

Лише за умови незаангажованості журналіста можуть бути дотримані такі норми, як достовірність, збалансованість та повнота інформації. Неупередженість журналіста є обов'язковою умовою його професійної діяльності. Журналіст має чітко усвідомлювати, що його матеріали повинні відбивати не його погляди (або його оточення), не захищати інтереси власника, а показувати те, що насправді відбувається в суспільстві, пам'ятати, що не він є суддею або арбітром, і аудиторія має право знати весь спектр поглядів на певну проблему. В умовах суспільної дискусії немає і не може бути істини в останній інстанції.

Журналіст має постійно відчувати відповідальність за своє слово, адже слово журналіста може стати «зброєю». Воно може вбивати, роз'єднувати народи і країни, а може, навпаки, відіграти позитивну роль, об'єднати зусилля людей навколо вирішення важливих проблем. В Україні як поліетнічній країні особливо важливо бути обачним при висвітленні проблем, пов'язаних із національним питанням. Крім того, відповідальні журналісти мають дбати про те, щоб їхнє слово об'єднувало країну, а не створювало зайві бар'єри, підкреслюючи часто уявну різницю між Сходом і Заходом.

Для українських журналістів старшого покоління проблема неупередженості є доволі складною в суто психологічному плані. Радянська модель журналістики передбачала діяльність не інформатора чи комунікатора, а полум'яного пропагандиста. Недарма мас-медіа називалися засобами масової інформації та пропаганди (ЗМІП). Журналісти мали виконувати певні ідеологічні функції. Нині ситуація докорінним чином змінилася. Журналісти мають розглядати події як спостерігачі, а не учасники. Висновки, особливо в інформаційних жанрах, має робити аудиторія, а не журналіст.

Журналіст не повинен виносити вироків та розставляти акценти.

Завдання мас-медіа — надати інформацію для аналізу. Бути заангажованим, тенденційним — неприйнятно для журналіста, на які б світлі ідеали він при цьому не орієнтувався.

Особливо небезпечною є тенденційність при висвітленні міжетнічних стосунків. Застарілі стереотипи можуть швидко спричинити конфлікт, а надто коли полум'я роздмухується журналістами-пропагандистами.

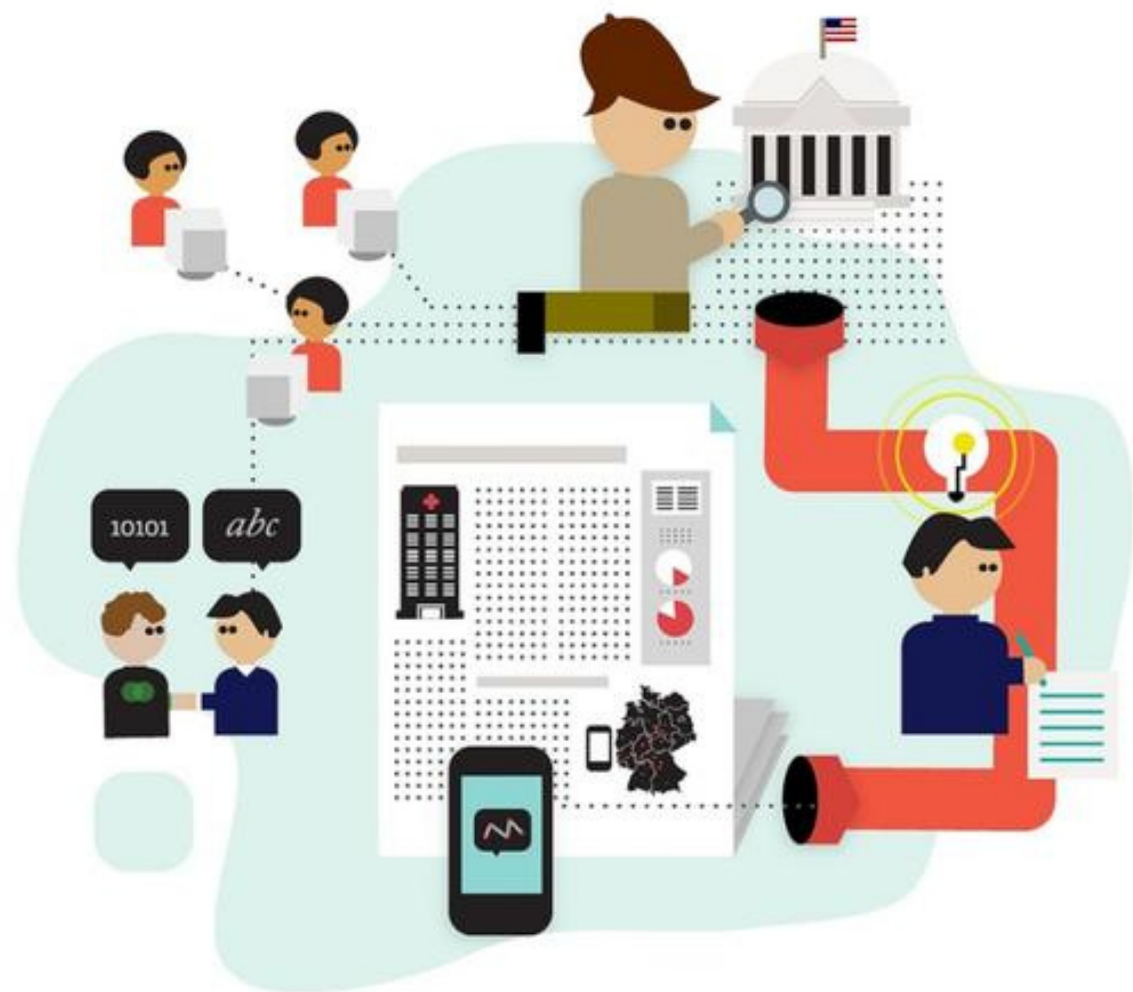
У цивілізованому світі вважається абсолютно неприпустимим, щоб журналісти відкрито виявляли свої політичні симпатії чи антипатії. І, певна річ, діючи журналісти не можуть брати участі у виборах на боці тієї чи іншої політичної сили. Слід чітко усвідомлювати, що для журналіста його громадянська позиція виявляється не в просуванні певних ідей і поглядів, а в намаганні подавати інформацію незаангажовано, достовірно і повно.

Журналістика не повинна виконувати пропагандистські функції.

Коли ми говоримо про незаангажованість журналіста, про те, що він не має права ставати на бік однієї зі сторін конфлікту, це не поширюється на емоційне оцінювання ситуації (певна річ, не в інформаційних жанрах). Симпатія, співчуття, обурення дуже доречні при описові конкретних ситуацій. Проте й тут журналіст не повинен перебирати на себе ролі судді або пророка.

Незалежність журналіста. Збираючи матеріал для публікації, журналіст зобов'язаний уникати будь-якої форми залежності. Політичне чи економічне замовлення, прихована реклама є грубими порушеннями професійних журналістських стандартів.

Журналіст повинен бути об'єктивним при збиранні інформації та створенні матеріалу. Вважається, що професійний журналіст не може брати участі в політичних чи інших заходах, якщо це може поставити під сумнів його професійну неупередженість.

Дуже пильно журналіст має спостерігати за діями влади. В разі потреби він має докласти максимум зусиль для покарання винних можновладців.

Надзвичайно обережно необхідно оприлюднювати інформацію, яка не перевірена належним чином (перевіряти, як уже зазначалося, потрібно з двох незалежних джерел) або джерело інформації зацікавлене у її висвітленні певним чином. Зазвичай оприлюднення неперевіреної інформації не допускається, за винятком випадків, коли інформація суспільно значуща. Однак аудиторія має право знати про всі сумнівні моменти.

Соціальна відповідальність журналіста полягає в тому, що всі його судження, вся інформація мають бути достовірними та повними, що він надає можливість висловитися всім основним фігурантам подій, забезпечуючи аудиторії можливість бути якнайповніше поінформованою з усіх питань, які становлять суспільний інтерес у певний момент.

Норми етики мають універсальний характер. Не можна маніпулювати нормами — одні для одних ситуацій (чи, припустимо, скрутних часів), а решта — для інших. Журналіст завжди повинен діяти відповідно до норм професійної етики.

В успішній роботі журналіста багато важить позитивна оцінка колег — корпоративна журналістська солідарність. Проте не менш важливе значення має принципова оцінка порушень професійної етики з їхнього боку.

Журналістика — професія публічна. Тому слід принципово ставитися до спроб «приватизувати» цю професію, принизити її авторитет.

ЕТИКА ФРІЛАНСУ

Хто такий фрілансер? **Freelancer** (англ.)

- 1) людина, яка продає свої послуги різним роботодавцям без тривалих зобов'язань щодо будь-кого з них;
- 2) незаангажована, незалежна у своїх політичних і життєвих поглядах людина;
- 3) найманець часів середньовіччя (за словником Вебстера).

«Особа, яка зазвичай працює на себе, пропонуючи послуги на тимчасовій основі щодо окремих справ специфічного призначення» (згідно з Коротким оксфордським словником).

Бути фрілансером означає працювати за своїм фахом, в певному сенсі пристосувавши роботу до власного стилю життя. У такий спосіб журналіст сам розкриває свій потенціал, керує власною кар'єрою, розвиваючи її в напрямі, який його влаштовує.

Фрілансинг — це робота у власному ритмі, коли журналіст бере на себе відповідальність за майбутнє, перетворюючись на справжнього стернового власної долі. Він сам собі бухгалтер, маркетолог, секретар, водій. Тому за однакову роботу фрілансери завжди прагнуть отримати більше грошей, ніж штатні працівники.

Фрілансинг — це синонім гнучкості та ефективності. Фрілансер швидко приймає рішення і так само швидко відмовляється від того, що його не влаштовує. Рівень кваліфікації для фрілансера важить менше за життєвий досвід і особливий професійний «нюх». Фрілансерові можуть заплатити дуже дорого за кожне слово. Проте і йому кожне слово може обійтися задорого. Тому етика стосунків фрілансера з редактором насамперед потребує коректно оформлених договірних зобов'язань. Найкращі фрілансери — ті, хто знайомий (нехай і заочно) з редакторами. Тоді редактори знають, чого від них очікувати.

Питання оплати послуг фрілансера вирішується за обопільної згоди з видавцем або редактором. З боку фрілансера буде негрічним змушувати когось купувати його незамовлені твори чи послуги.

Та все ж фрілансери не настільки вільні, щоб одночасно працювати на кілька конкуруючих мас-медіа. Інакше їхня кар'єра може завершитися дуже карколомно.

Фрілансери також працюють за певними етичними нормами. Сучасні «вільні списи» ходять без зброї, однак вони також беруть участь у битві добра зі злом на боці тих, кому не байдуже поняття честі.

Пропонуючи свої послуги, вони тим самим обіцяють, що докладуть максимум зусиль, щоб їхні твори були якісними і допомогли виданню процвітати у складному світі конкуренції.

Фрілансери також уже мають свій кодекс праці (www.freelanceworkexchange.com/code-of-practice). А члени організації «Фріланс Ворк Екскендж» мають власну емблему, так звану золоту печатку, і просять повідомляти про всі випадки непрофесійної поведінки фрілансерів, аби провести розслідування і вжити необхідних заходів для виправлення ситуації.

Члени «Фріланс Ворк Екскендх» беруть на себе зобов'язання:

- діяти чесно у всіх справах, що стосуються їхнього фаху;
- виконувати всі роботи відповідно до високих професійних стандартів;
- подавати твори у точній відповідності із погодженими бюджетами і графіками; надавати замовникам можливість переглядати твори і за потреби редагувати їх;
- відповідно реагувати на запити та побажання;
- прагнути досконалості у всіх аспектах своєї діяльності.

Для того щоб не втратити довіри читачів, журналіст повинен активно розшукувати і якомога повніше повідомляти правдиву інформацію, залишаючись при цьому вільним і незалежним. Щоб не виникало навіть тіні сумніву щодо його незаангажованості.

Певна річ, неможливо виписати правила на всі випадки життя, однак загальні положення мають бути зрозумілими і прийнятними для всіх редакційних працівників, незалежно від їхніх посад і звань, журналістів, які працюють на повну або неповну ставку, фрілансерів чи контрактників.

Журналіст також повинен пам'ятати:

- фрілансер не має права самостійно вирішувати, яке видання є конкурентом виданню, з яким у нього укладено угоду про співпрацю. Він повинен з'ясувати зі своїм роботодавцем, з якими конкуруючими виданнями йому не бажано співробітничати доки він співпрацює з цим виданням і відкрито повідомляти про свій перехід до іншого роботодавця;
- фрілансер мусить уникати конфлікту інтересів, тобто не подавати творів з елементами піару або реклами;
- перш ніж пропонувати тему розробки або ідею майбутньої статті іншому виданню, фрілансер повинен отримати чітку відповідь від керівництва видання, з яким він постійно співпрацює, що їх не цікавить ця тема, і він вільний у своїх діях. Не варто діяти за спиною керівництва, бо це розцінюється як зловживання довірою і є неетичним, як і звичайний обман роботодавця;

- фрілансер повинен завжди повідомляти редактора, над якою темою він працює, щоб уникнути дублювання, адже хтось із штатних журналістів уже міг розпочати журналістське розслідування або готувати статтю на цю тему;
- редактор має право очікувати від фрілансерів дотримання високих професійних стандартів (вони не приймають подарунків, безкоштовних квитків тощо);
- редактори, які замовляють і оплачують матеріали фрілансерам, повинні бути впевнені, що ті не порушуватимуть норми професійної етики. Наприклад, репортаж про туристичну подорож за рахунок туристичної фірми публікувати не варто. Тим більше не варто платити за нього за розцінками фрілансу. Перед початком співпраці редактор повинен ознайомити фрілансера з редакційними правилами і бути впевненим, що фрілансер має такі самі етичні переконання. В іншому разі від послуг фрілансера краще відмовитися.